

Srbohrvaščina nekoč – danes bosanščina, črnogorščina, hrvaščina in srbščina

Vesna Požgaj Hadži, Tatjana Balažic Bulc

O jezikovni identiteti srbohrvaščine

Znano je, da je jezikovna identiteta vedno in nujno slojevita pojavnost, praviloma zgrajena iz drugih identitet, npr. etnične, kulturne, regionalne itd., ki se razlikujejo od jezika do jezika. O jezikovni identiteti lahko govorimo tudi kot o spoju treh različnih identitet: strukturni, genetski in sociolingvistični. Če so jeziki tako tipološko kot genetsko in sociolingvistično opredeljeni kot različni, govorimo o enotni jezikovni identiteti, če pa obstaja neprekrivnost treh različnih vidikov jezikovne identitete, govorimo o kompleksni jezikovni identiteti. Jezikovna identiteta srbohrvaščine, ki je „živela“ okoli sto let, je bila že od samega začetka vprašljiva, prav tako kot je bilo vprašljivo tudi poimenovanje jezika (če bi jezik nosil npr. neko nadnacionalno ime, bi to ime skoraj zagotovo preživelo razpad Jugoslavije). Ves čas njenega obstoja se je zastavljalo vprašanje, ali je to en jezik ali sta dva. Odgovor na to vprašanje je odvisen od ravni, na kateri se vprašanje zastavlja, torej, ali gre za jezikovno, sociolingvistično ali politično vprašanje. Z jezikovnega stališča lahko govorimo o enem jeziku, s sociolingvističnega pa o dveh.

Srbohrvaščina se je razvila iz novoštokavskega narečja hercegovaškega tipa, zanjo pa so se v štirih republikah, kjer je bila dominantni jezik (po zadnjem popisu prebivalstva SFRJ leta 1981 je bila materni jezik skoraj 73 % celotnega prebivalstva), uporabljala različna uradna in neuradna imena. Večinoma je bila razumljena kot en jezik s teritorialno-nacionalnima variantama: vzhodno ali srbsko in zahodno ali hrvaško ter z dvema jezikovnima izrazoma: bosanskohercegovaškim in črnogorskim. Naj omenimo še vse kombinacije obvezno dvočlenskega imena: srbohrvaščina/hrvaškosrbščina, hrvaščina ali srbščina, srbščina ali hrvaščina).

Z razpadom Jugoslavije je tudi administrativno izginila prestižna srbohrvaščina, njene variante pa so se v novonastalih državah uradno povzdignile na stopnjo standardnih jezikov: med leti 1990 in 1993 hrvaščina, srbščina in bosanščina (bošnjaščina), leta 2007 pa še črnogorščina. Glede na novo situacijo se zastavlja vprašanje, kaj se je v standardnih jezikih, nastalih na novoštokavski osnovi, od leta 1990 do danes spremenilo. V ožje jezikoslovnem smislu se ni spremenilo prav nič, vendar pa so se spremembe zgodile na politični ravni – kar se odraža tudi v jezikovnih politikah posameznih jezikovnih standardov.

Kaj se je dogajalo s srbohrvaščino v zadnjem desetletju 20. st.? Zgodil se ji je jezikovni inženiring. Najprej na Hrvaškem, kjer je že od 70-tih let obstajala težnja po ločitvi od srbohrvaščine. V Bosni se je začelo poudarjanje orientalskih značilnosti lokalne jezikovne in kulturne tradicije. V Črni gori so lastno identiteto iskali v narečjih, zgodovini in folklori, tj. v jeziku, ki se je govoril pred sto leti. Najmanj sprememb je bilo v Srbiji, verjetno zato, ker je bila ravno Srbija središče vseh različic Jugoslavije, in torej potreba po poudarjanju in dokazovanju lastne jezikovne identitete ni bila tako izrazita.

Nauka o prieslovu

u

jeziku Hrvatskom ili Srbskom.

Pisa

VINKO PACEL.

Gram II 247

Troškom dra. Josipa Vranjicanja Dobrinovića.

U ZAGREBU.

Brzotiskom pečatnje Karla Albrechta
1860.

gnv. 9974

Slika 19: Pacel, Vinko: *Slovnica jezika hrvatskoga ili srpskoga*. 1. del. Nauka o prieslovu u jeziku hrvatskom ili srpskom. U Zagrebu: Brzotiskom pečatnje Karla Albrechta, 1860.

ELEMENTAR-GRAMMATIK

DER

SERBISCHEN (KROATISCHEN) SPRACHE

VON

MILAN REŠETAR,
PROFESSOR DER SLAVISCHEN PHILOLOGIE
AN DER WIENER UNIVERSITÄT.

Gramm. 15

ZAGREB 1916

MIRKO BREYER'S BUCHHANDLUNG.

Slika 20: Rešetar, Milan: *Elementar-Grammatik der serbischen (kroatischen) Sprache*. Zagreb: Mirko Breyer's Buchhandlung, 1916.